

Kryogenní elektronová mikroskopie aneb Nobelova cena za chemii v roce 2017

Roman Kouřil

Katedra Biofyziky (<http://biofyzika.upol.cz>)

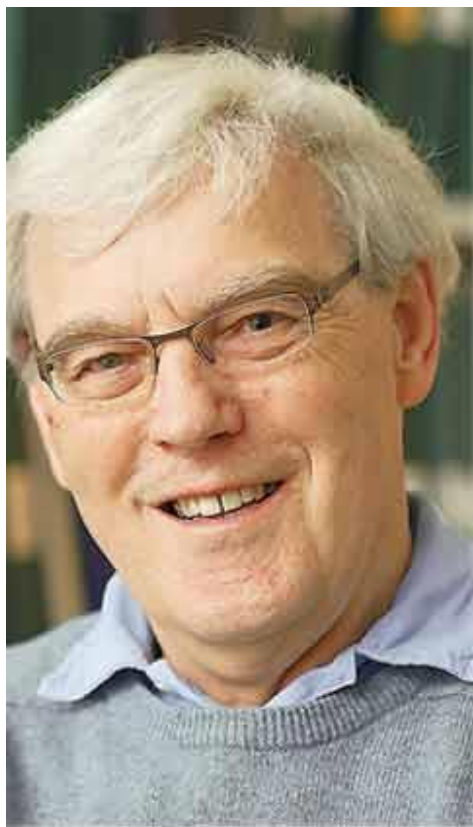
Centrum regionu Haná pro biotechnologický a zemědělský výzkum

Přírodovědecká fakulta, Univerzita Palackého, Olomouc

Nobelova cena za chemii v roce 2017

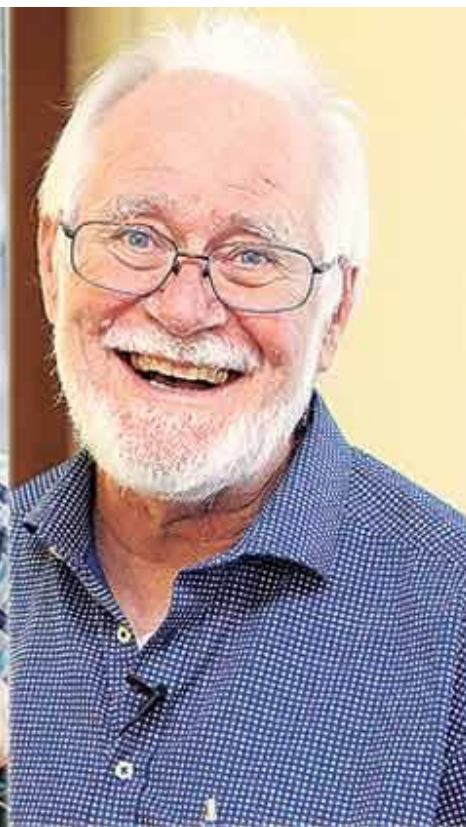
Vývoj kryogenní elektronové mikroskopie

Richard Henderson

Joachim Frank

Jacques Dubochet

Současná metoda **kryogenní elektronové mikroskopie** umožňuje zjištění **struktury biologických makromolekul** při vysokém rozlišení bez nutnosti jejich krystalizace, jak je tomu u rentgenové strukturní analýzy.

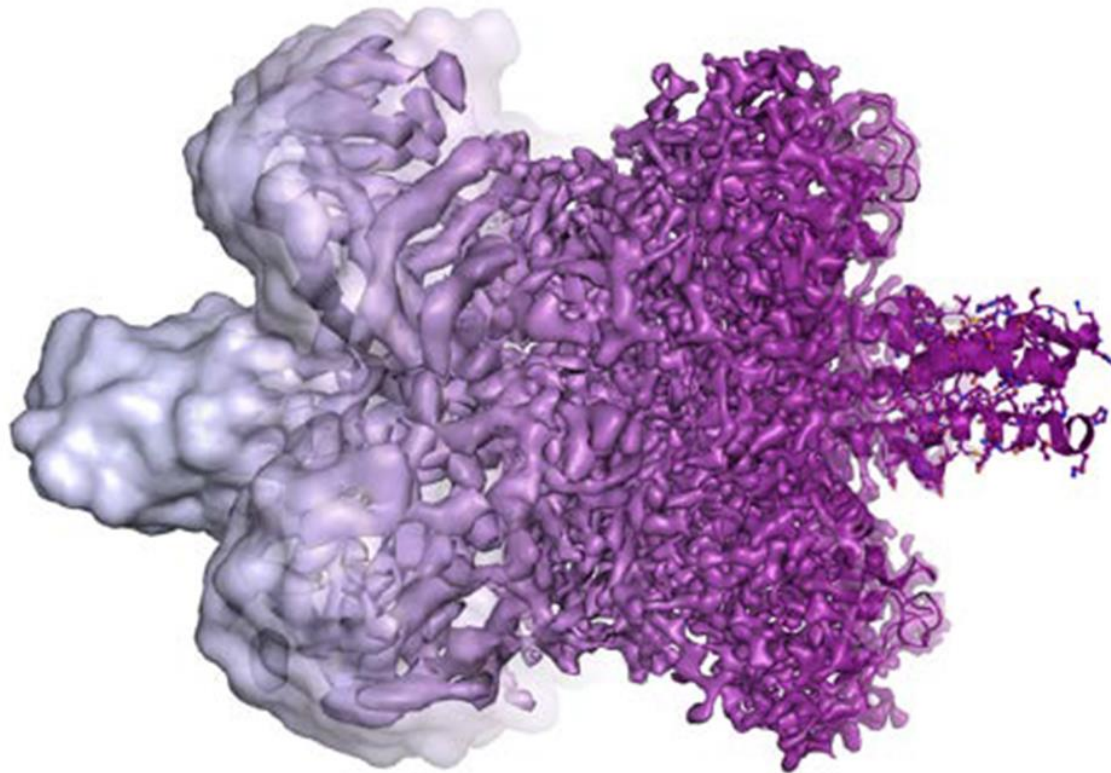

Vývoj rozlišení kryogenní elektronové mikroskopie (EM)

1990

2013

Vývoj rozlišení kryogenní elektronové mikroskopie od roku 1990 do roku 2013 prezentován na 3D struktuře enzymu glutamátdehydrogenázy.

Vývoj nového typu detektorů sehrál klíčovou roli v dosažení atomárního rozlišení při 1.8 Å.

Autor: Martin Högbom/Stockholm University

Cesta od „blobology“ ke kryogenní EM s vysokým rozlišením byla ale dlouhá ...

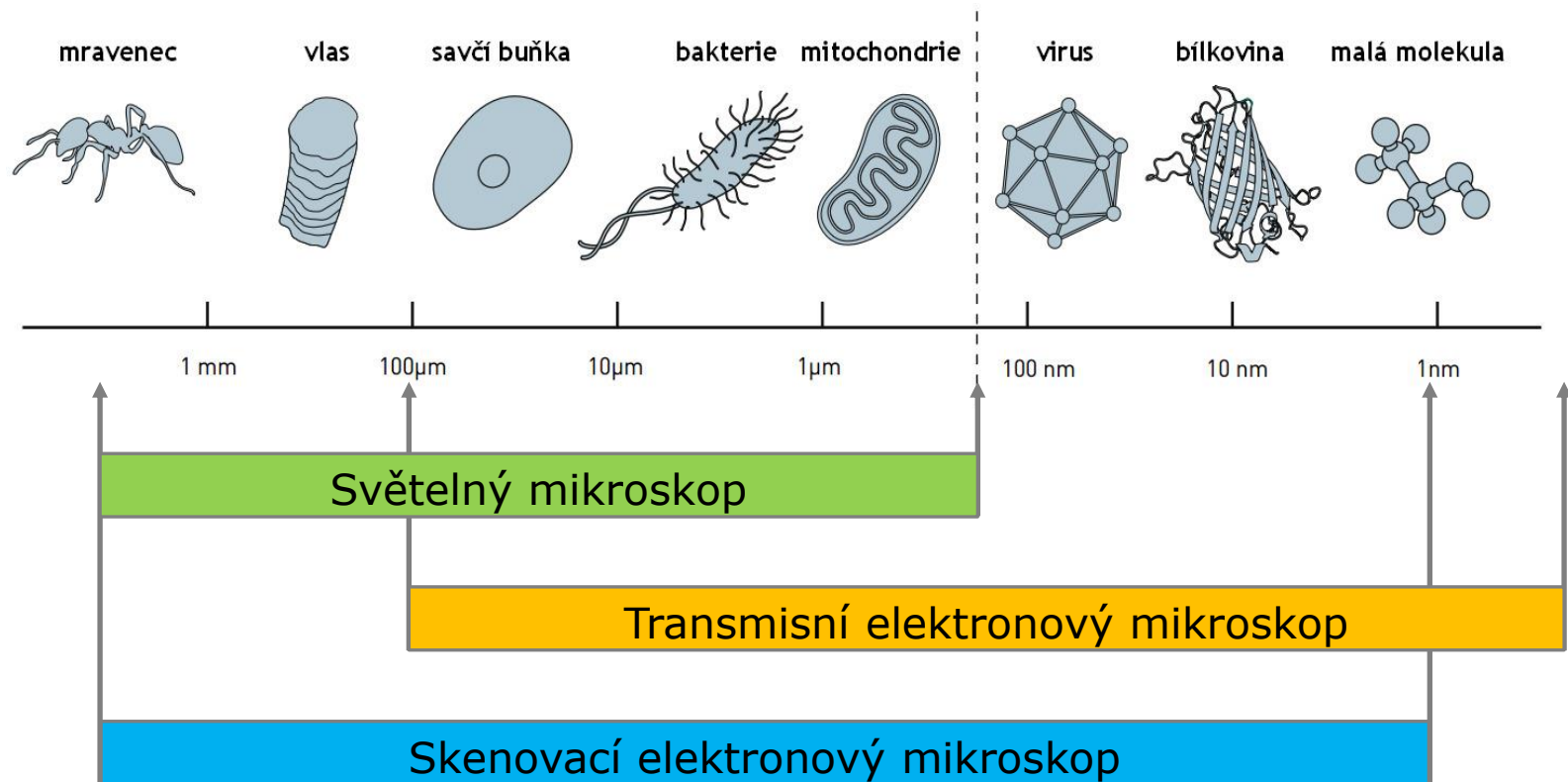
Před 90-ti lety ...

Potenciál rozlišení EM

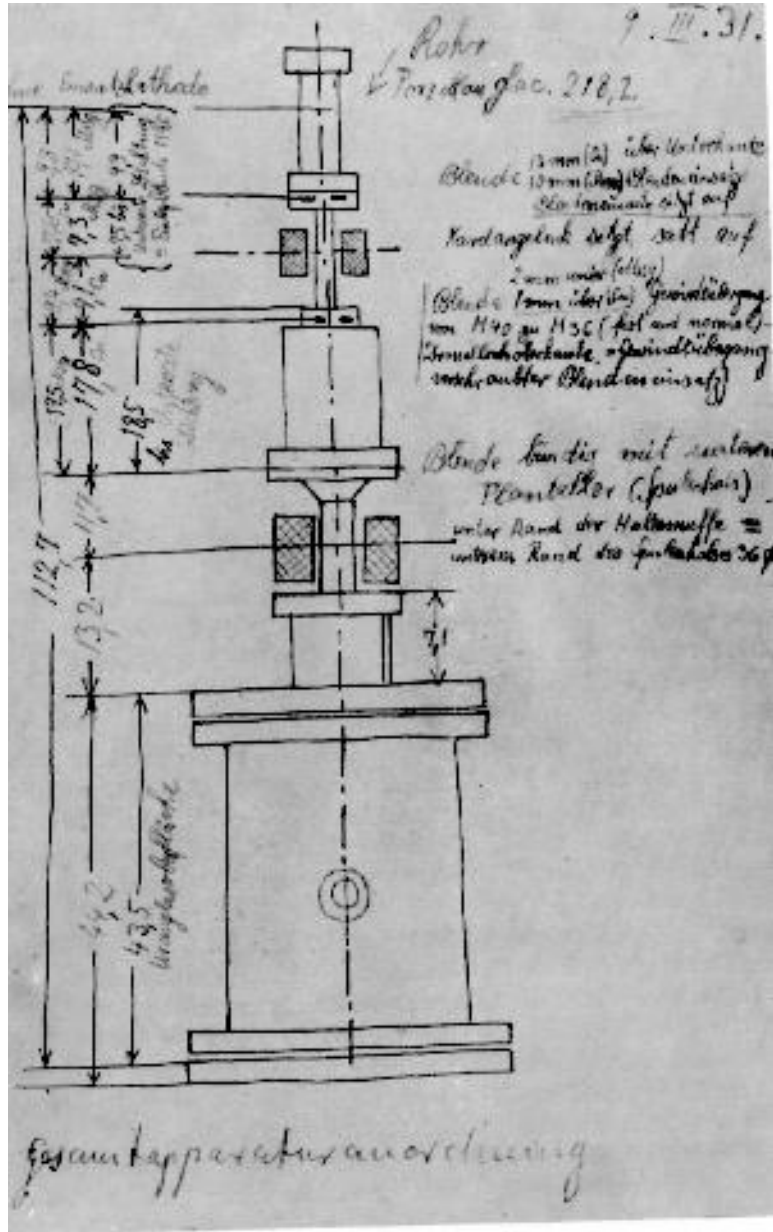
Rayleighovo rozlišovací kritérium: $d = \frac{0.61 \lambda}{n \cdot \sin \alpha}$

- světelná mikroskopie **je limitovaná vlnovou** délkou světla
- EM **není vlnovou délkou limitovaná:**

např. pro urychlovací napětí $U=100000$ V platí: $\lambda = \frac{1.226}{\sqrt{U}} [nm] \Rightarrow \lambda = 0.0038$ nm

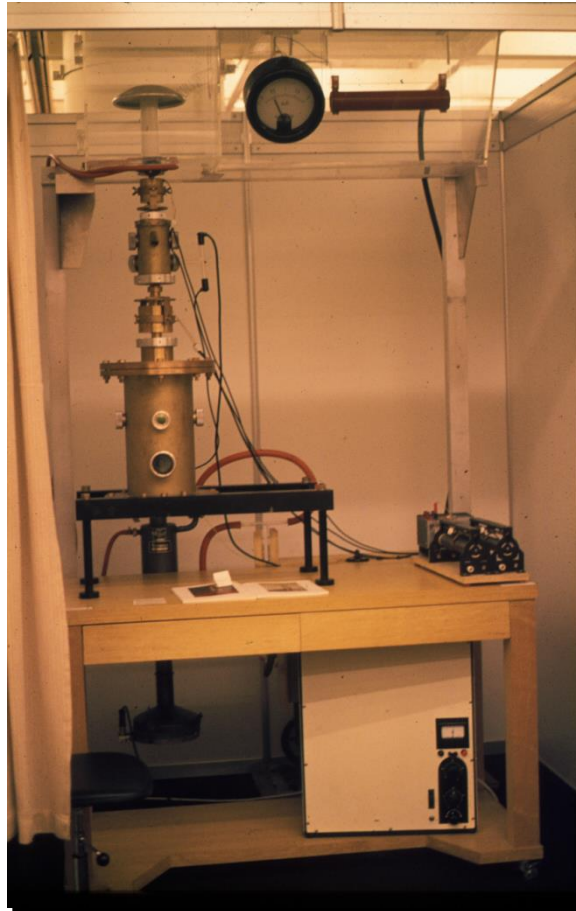
Konstrukce prvního transmisního EM

Konstrukce prvního transmisního elektronového mikroskopu: Ernst Ruska a Max Knoll (9.3. 1931)

Ernst Ruska získal Nobelovu cenu za fyziku v roce 1986 za vývoj elektronového mikroskopu.

Máme první elektronový mikroskop! Ale ...

Replika prvního elektronového mikroskopu

Počáteční skepse

... fajn, ale **EM nelze použít** pro studium biologických objektů kvůli **destrukci vzorku** způsobené **bombardováním elektrony**

Řešení: nutný vývoj nových metod přípravy vzorku a technicky zdokonalovat EM

Jak eliminovat radiační poškození vzorku?

Použití nízké intenzity elektronového svazku

menší radiační
poškození vzorku

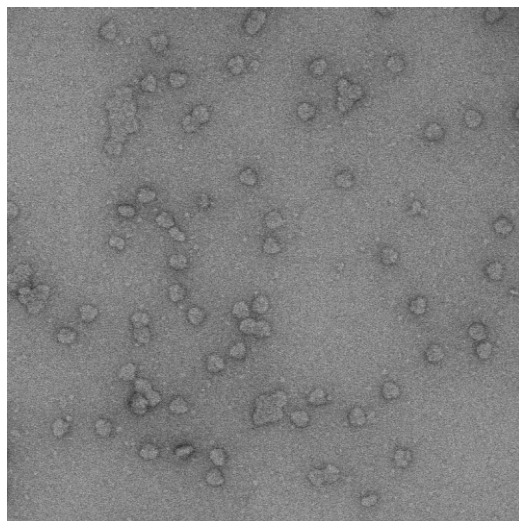
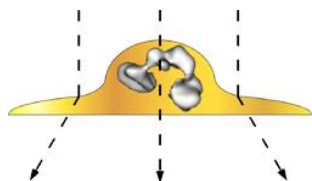

nízký kontrast
vzorku ve snímku

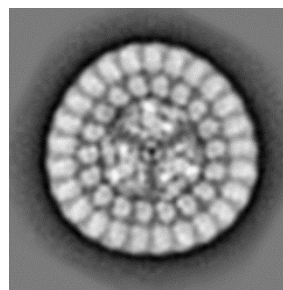
Zvýšení kontrastu metodou „negative staining“

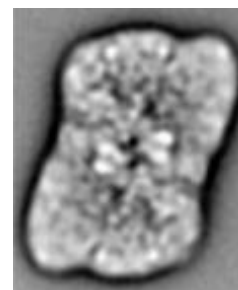
kontrastování vzorku pomocí roztoku
soli těžkého kovu (uranyl acetát)

omezené rozlišení ($10\text{\AA} - 20\text{\AA}$)
2D projekce, výjimečně 3D struktura

Fotosystém I

Fotosystém II

Komplex I

**Metoda „negative staining“ není vhodná pro určení
3D struktury s vysokým rozlišením $< 10\text{\AA}$**

Jak eliminovat radiační poškození vzorku?

Potvrzení hypotézy

- snímkování vzorku při nízké teplotě snižuje radiační poškození
- vznik **kryogenní mikroskopie!**

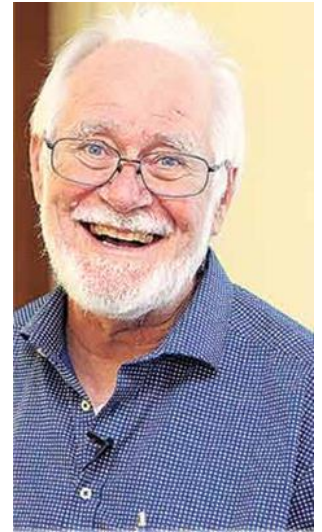

Jak správně zmrazit kapalný vzorek s biologickým materiálem?

- nutné zabránit formování krystalků ledu $\Rightarrow$ v EM se zobrazí jako temné objekty $\Rightarrow$ znehodnocují vzorek

- zmrazení vzorku musí být velmi rychlé $\Rightarrow$ vznikne amorfní led

Jacques Dubochet

V jakém médiu vzorek zmrazit?

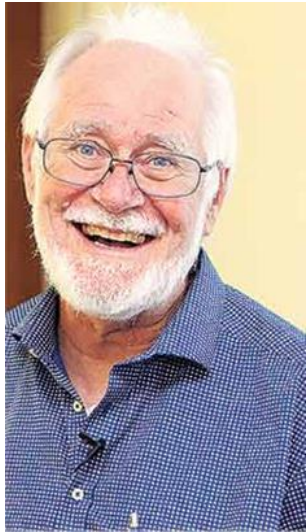
Kapalný dusík

- neumožňuje rychlé zmražení – vznikají krystalky ledu
- blízké hodnoty teploty tání ($-210\text{ }^{\circ}\text{C}$) a varu ($-196\text{ }^{\circ}\text{C}$)

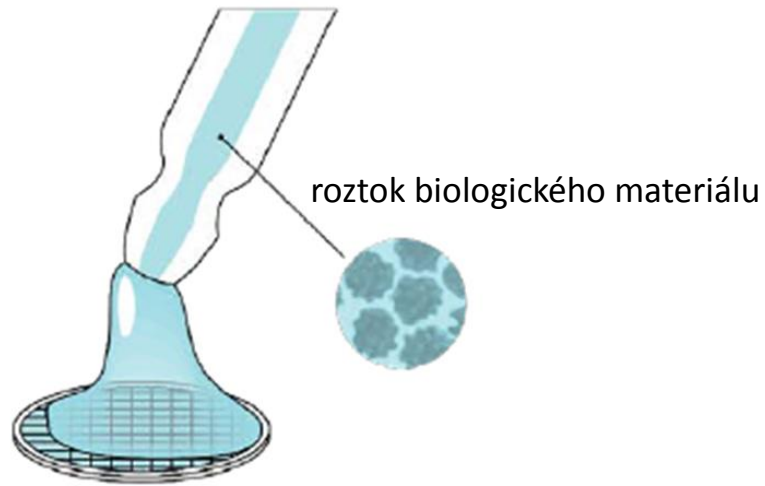
Kapalný etan

- vhodnější médium - teplota tání: $-183\text{ }^{\circ}\text{C}$; teplota varu: $-89\text{ }^{\circ}\text{C}$
- rychlé zmražení zabrání tvorbě krystalků ledu $\Rightarrow$ voda zmrzne v amorfním stavu

Jak rychle zmrazení vzorku zrealizovat?

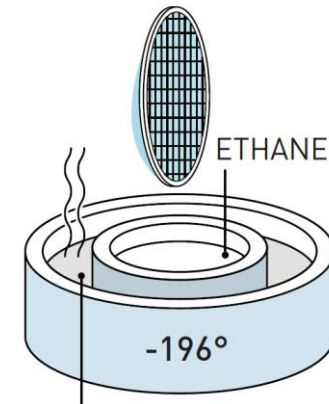

Jacques Dubochet

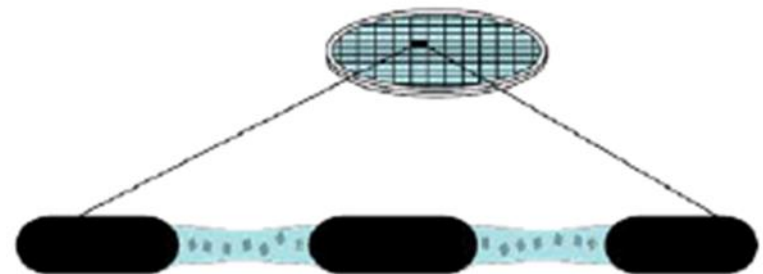

nosič vzorku - měděná síťka

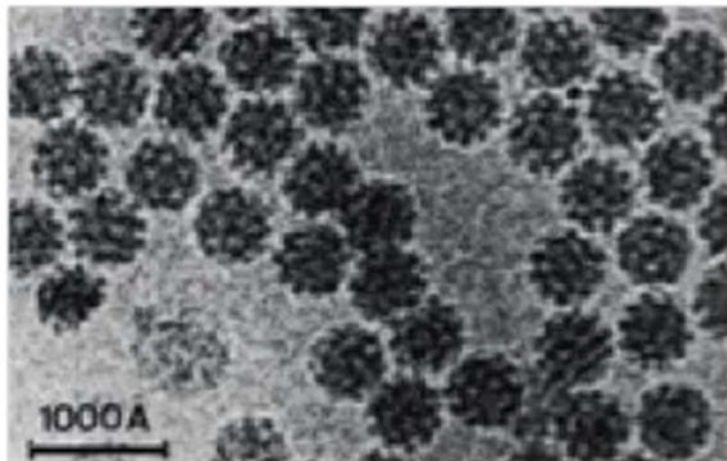
měděná síťka s kapkou vzorku

kapalný dusík

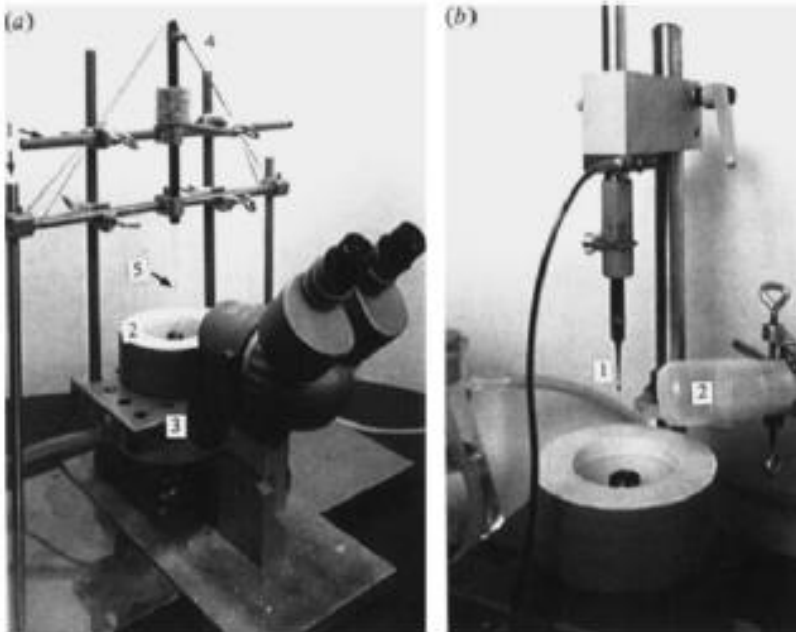

ideální tloušťka vrstvy ledu

Aparatura pro rychlé zmražení vzorku

Původní verze jednoduché aparatury

Dubochet et al. (1988)

Současná aparatura - Vitrobot

Dubochet a firma FEI

Zmražení vzorku pomocí Vitrobotu (FEI)

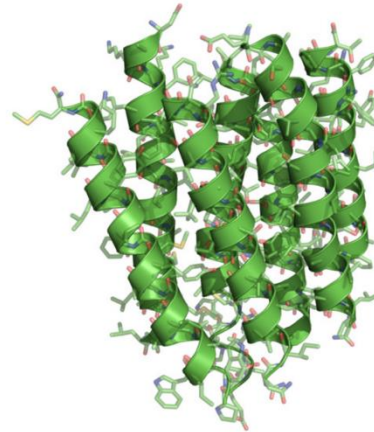

Aplikace kryogenní EM pro studium biologických vzorků

Richard Henderson

jako první prokázal **potenciál kryogenní EM** analýzou struktury bakteriorodopsinu při rozlišení 3.5 Å

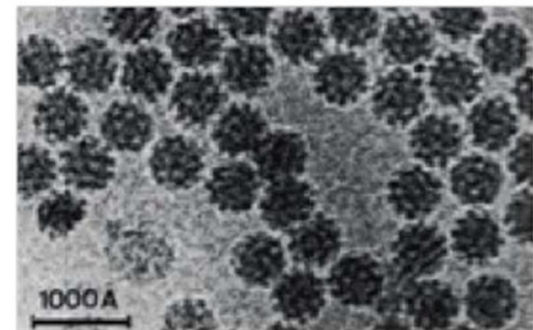
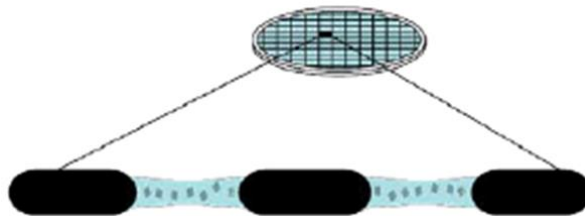
Henderson a kol. (1990) JMB 213

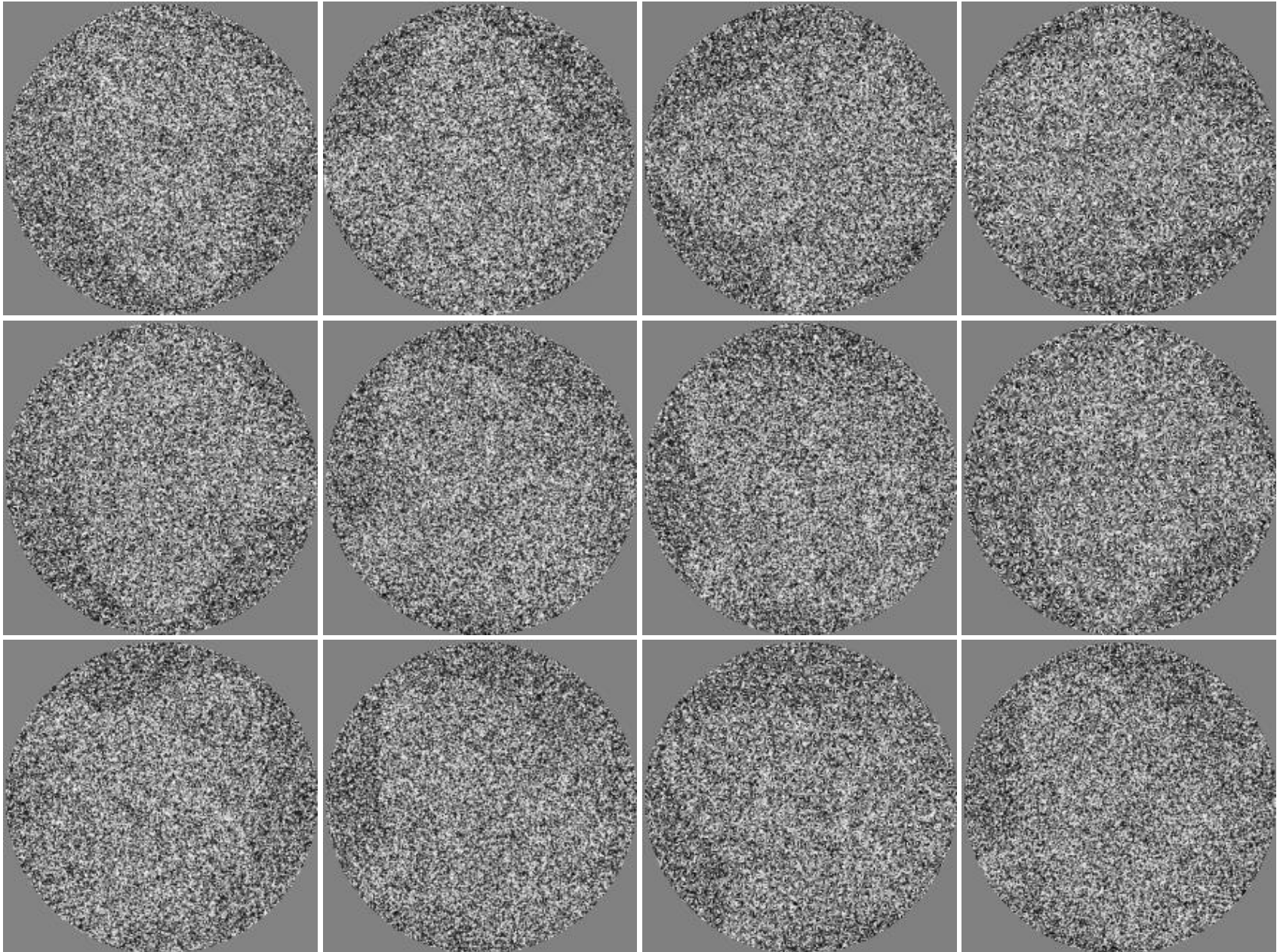
Joachim Frank

podílel se na dalším rozvoji kryogenní EM vývojem softwaru pro analýzu individuálních projekcí („single particle analysis“) a rekonstrukce 3D struktury

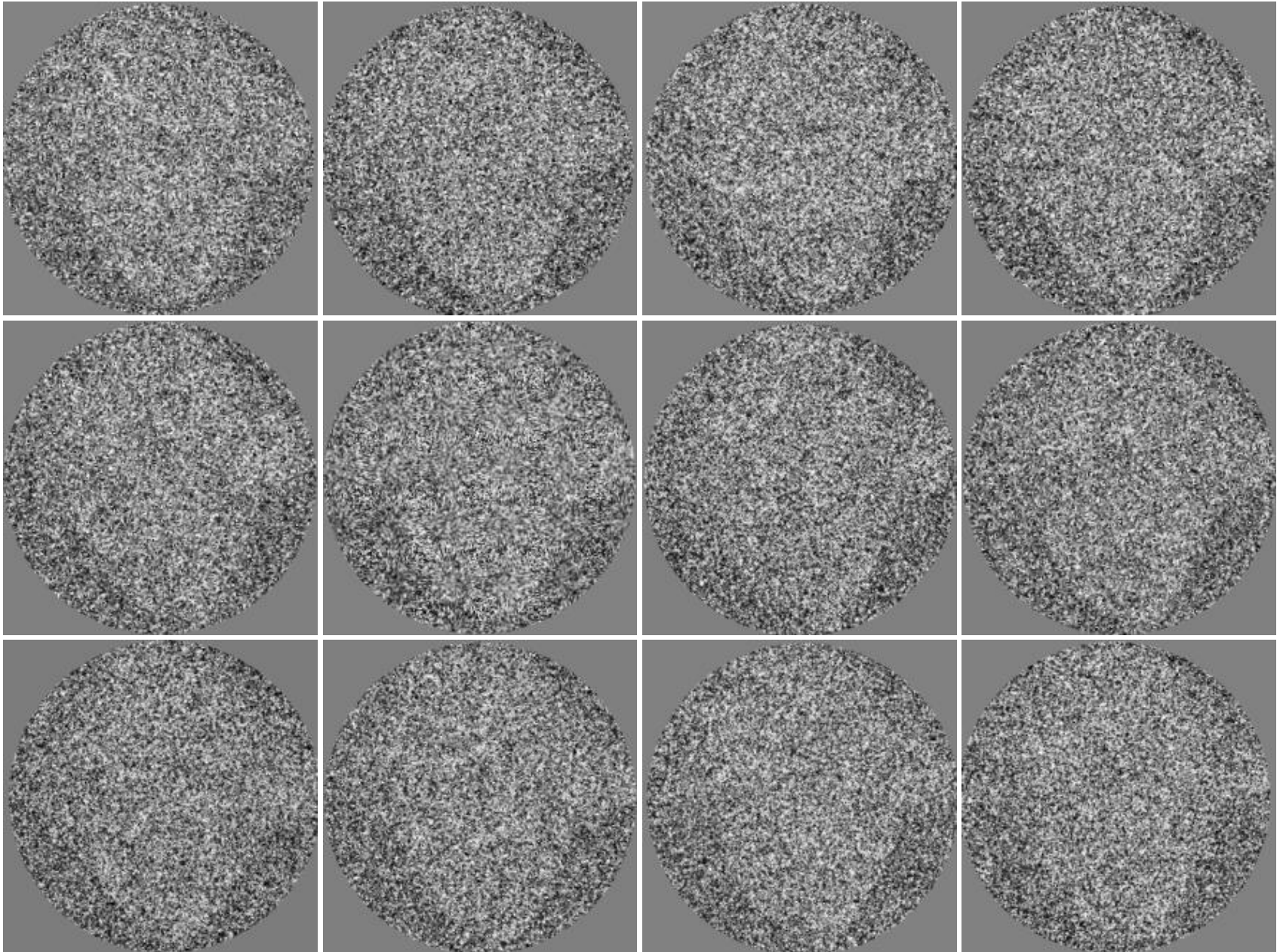
Proteinové komplexy mají **náhodnou orientaci** $\Rightarrow$ **sloučení projekcí o dané orientaci** $\Rightarrow$ **obrazová analýza** a **průměrování projekcí** $\Rightarrow$ **3D rekonstrukce**

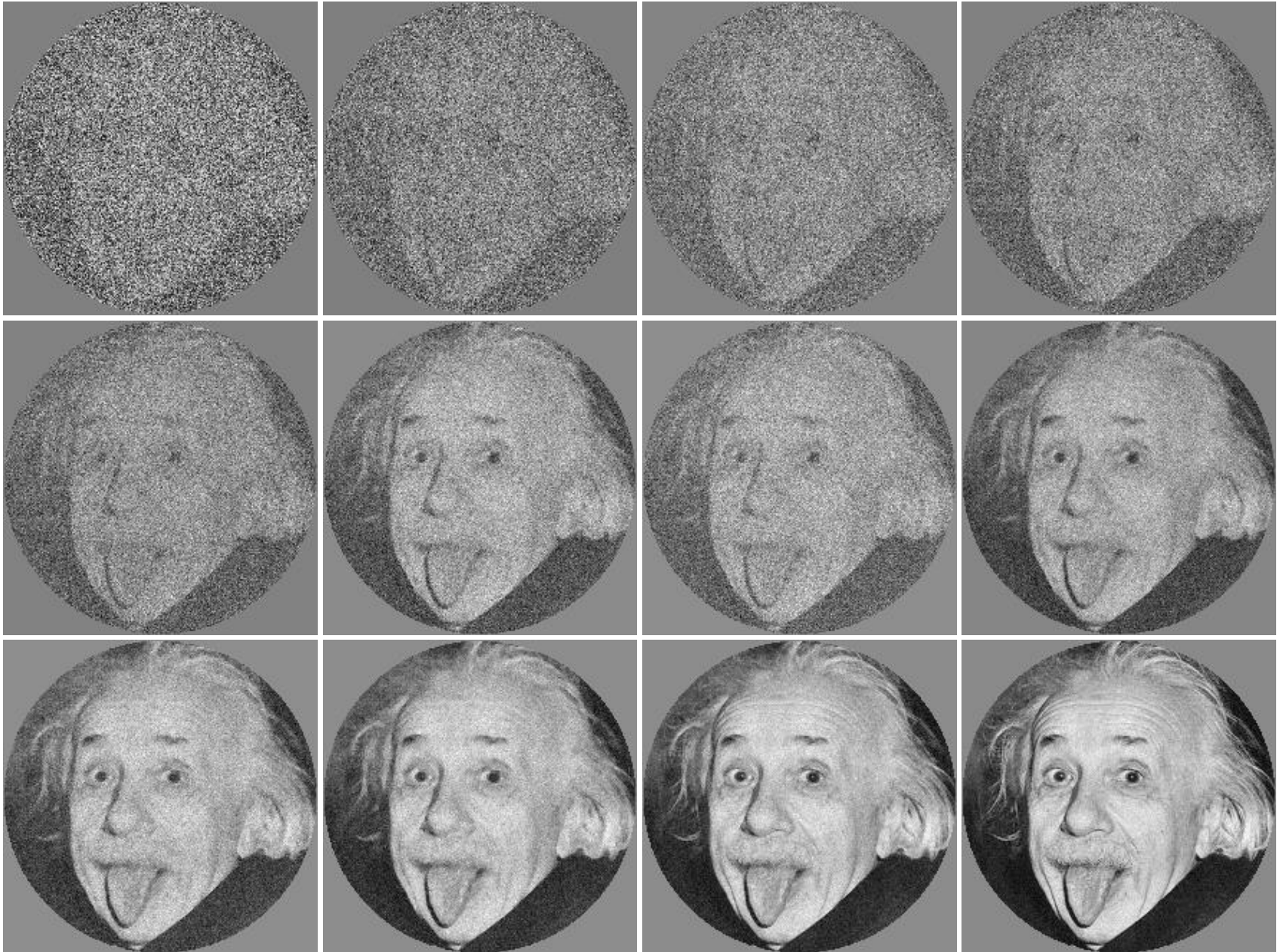
Obrazová analýza „zašuměných“ projekcí: srovnání projekcí

Obrazová analýza „zašuměných“ projekcí: srovnání projekcí

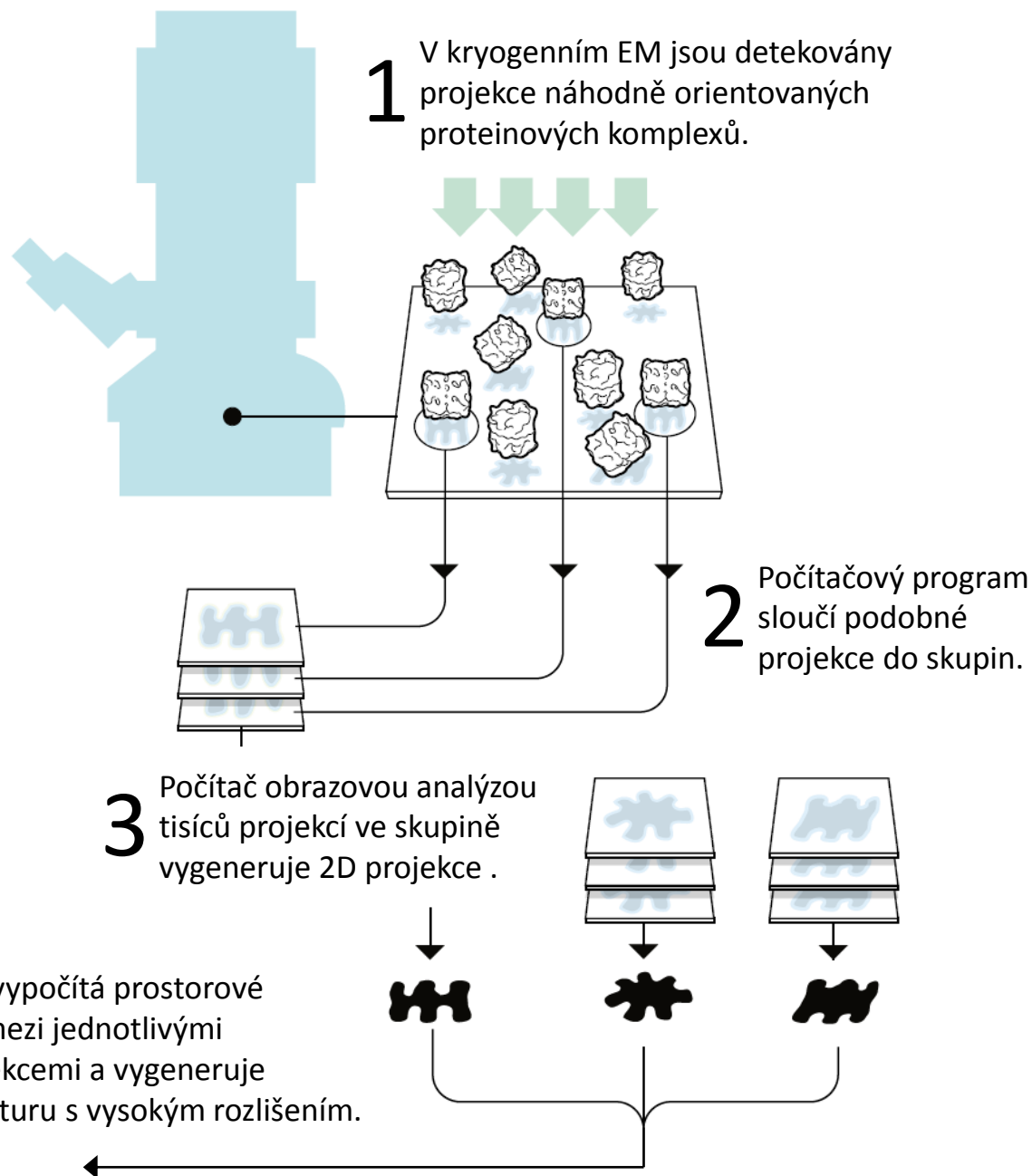
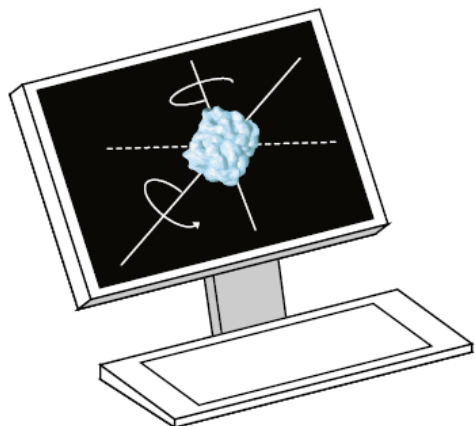
Obrazová analýza „zašuměných“ projekcí: průměrování projekcí

Kryogenní EM, obrazová analýza a 3D rekonstrukce

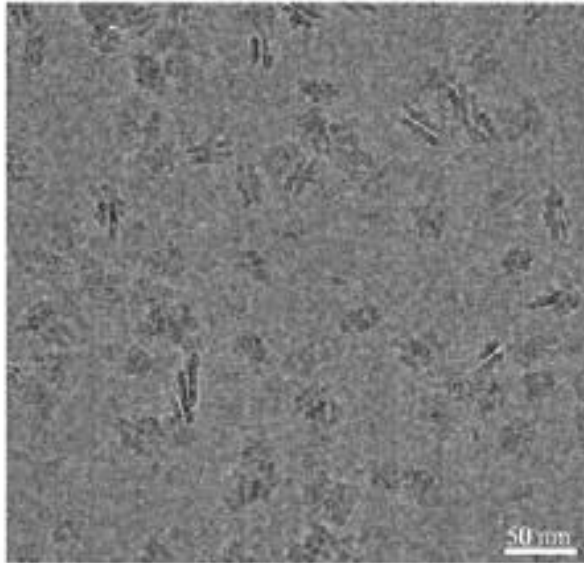

Joachim Frank

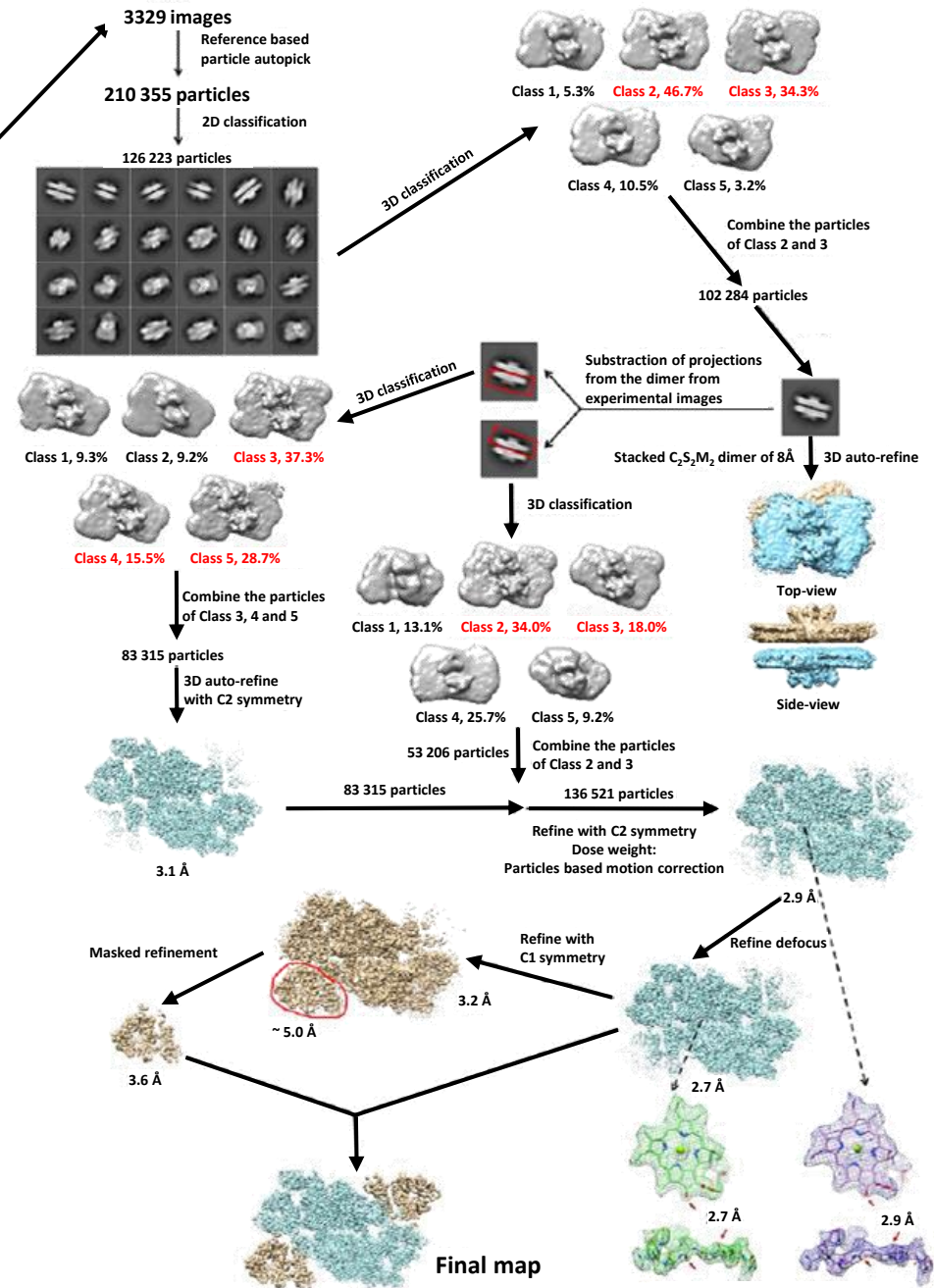

Kryogenní EM, obrazová analýza a 3D rekonstrukce

3329 snímků Fotosystému II

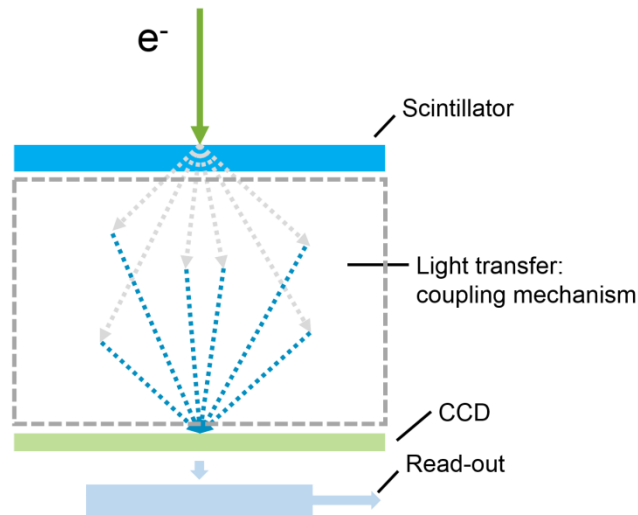
Su a kol. (2017) Science 357

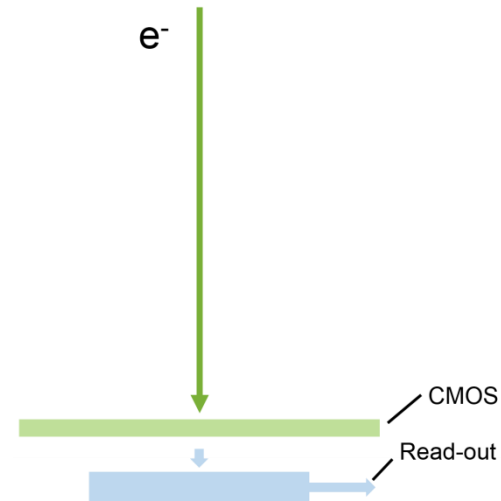
Vývoj kryogenní EM

- zdokonalení vyhodnocovacích programů a nárůst výkonu počítačů
- vývoj nových detektorů
- přímé detektory elektronů způsobily doslova revoluci v kryogenní EM

CCD/CMOS s vláknovou optikou

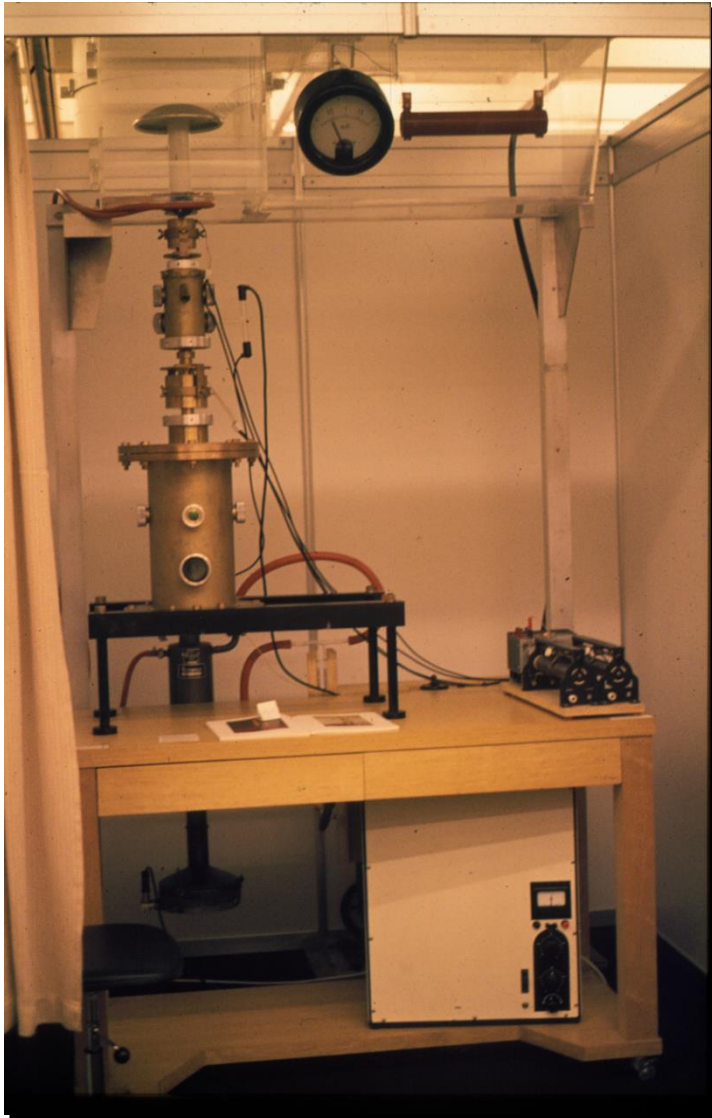
Přímý detektor

- nejnovější přímý detektor s rozlišením 24 MPx
- umožňuje záznam až 1500 snímků/sec $\Rightarrow$ snímkování ve video modu
- eliminace „driftu“ vzorku umožňuje dosáhnout vysokého rozlišení

Vývoj kryogenní EM

Replika prvního EM

Elektronové mikroskopy současnosti

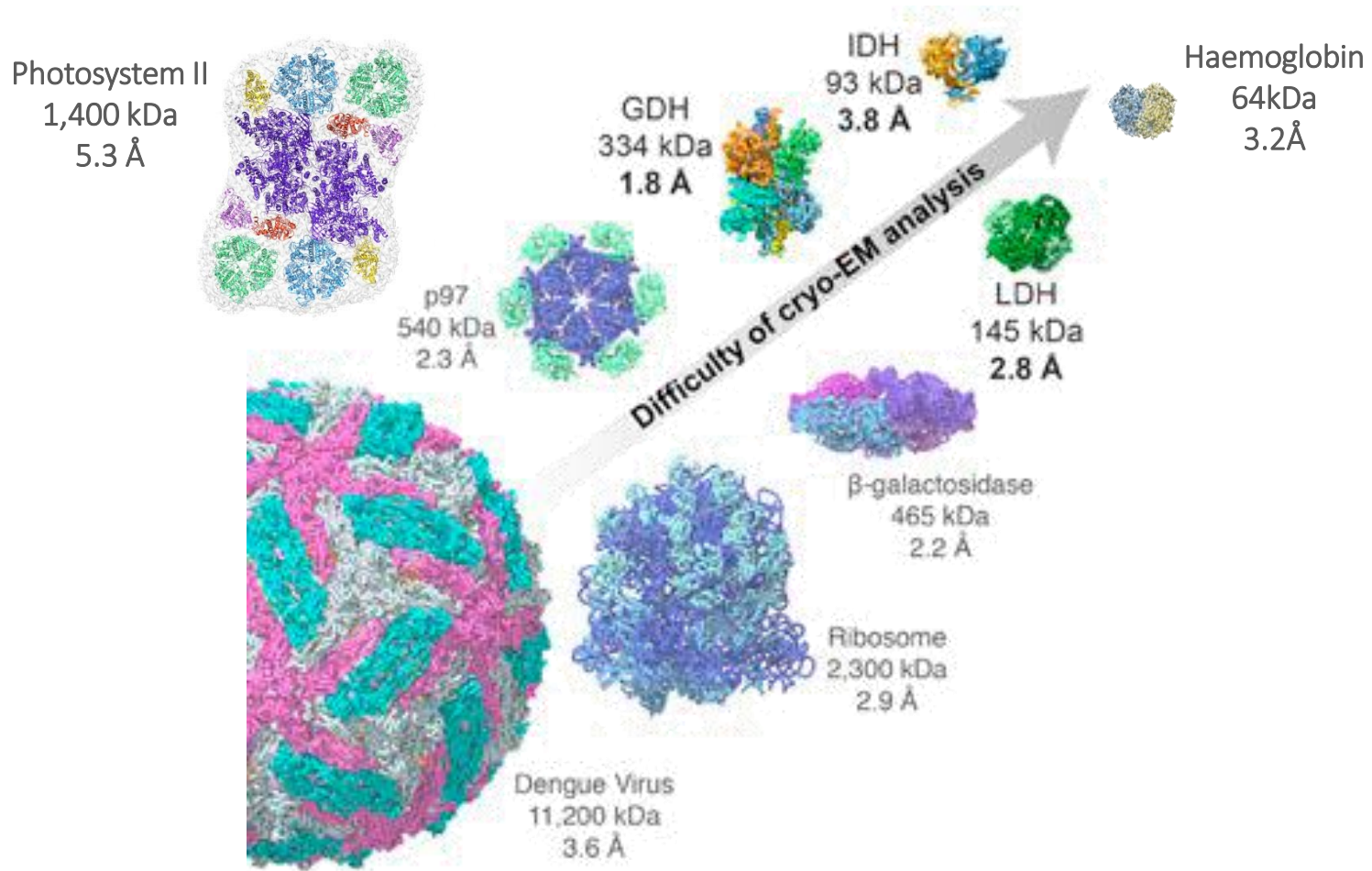
Titan Krios (FEI)

Konstrukce každé součástky TEM výsledkem dlouhodobého vývoje

Vývoj kryogenní EM

Aplikace kryogenní EM při studiu struktury široké škály proteinových komplexů

Laureáti Nobelovy ceny za chemii v roce 2017, Richard Henderson, Joachim Frank a Jacques Dubochet, sehráli klíčovou roli v rozvoji této metody.

Princip elektronové tomografie: výpočet 3D struktury z 2D projekcí

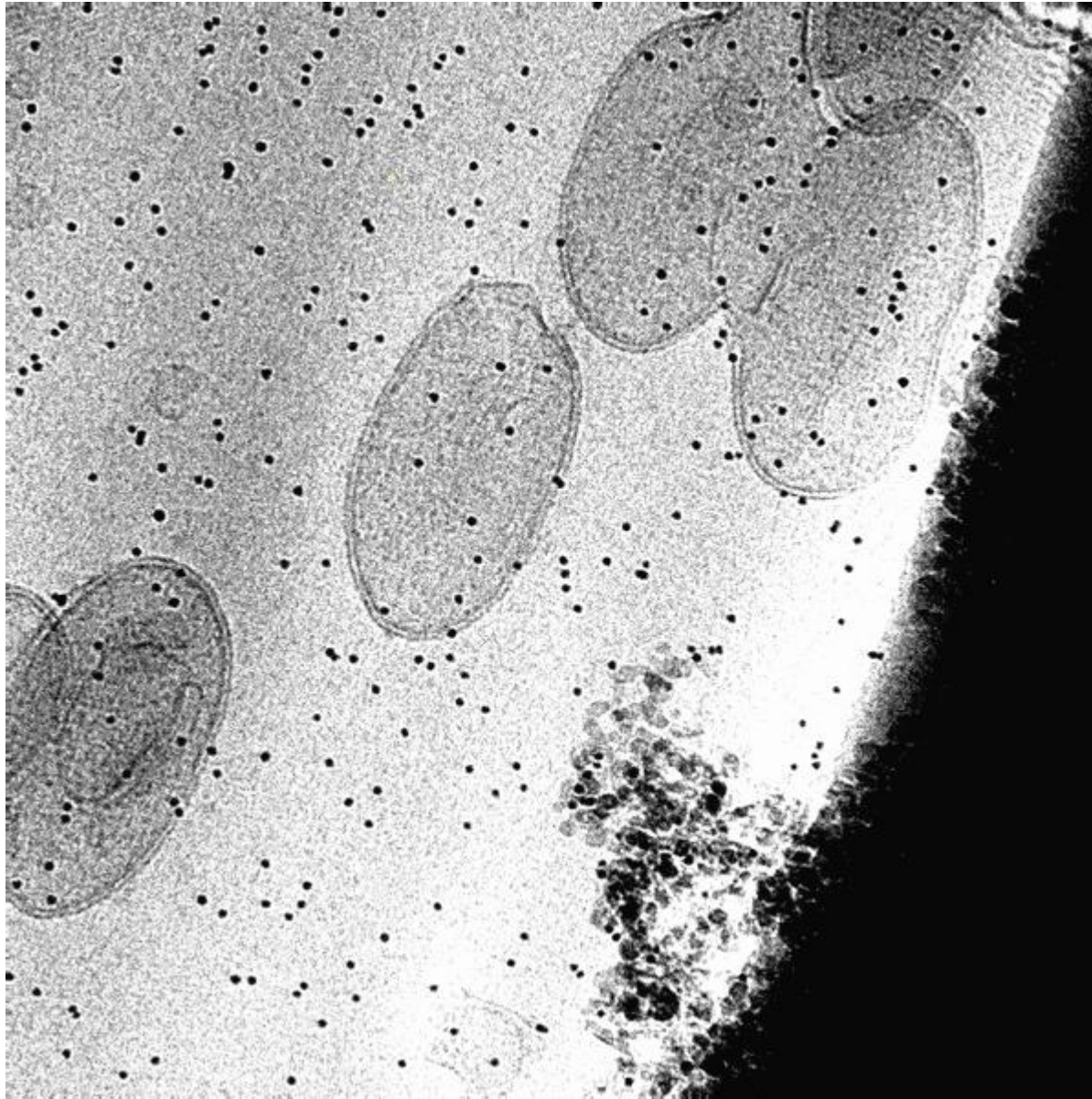
Nahrání tomografické série 2D
projekcí 3D objektu

3D objekt je vypočítán z 2D projekcí
pomocí metody zpětné projekce

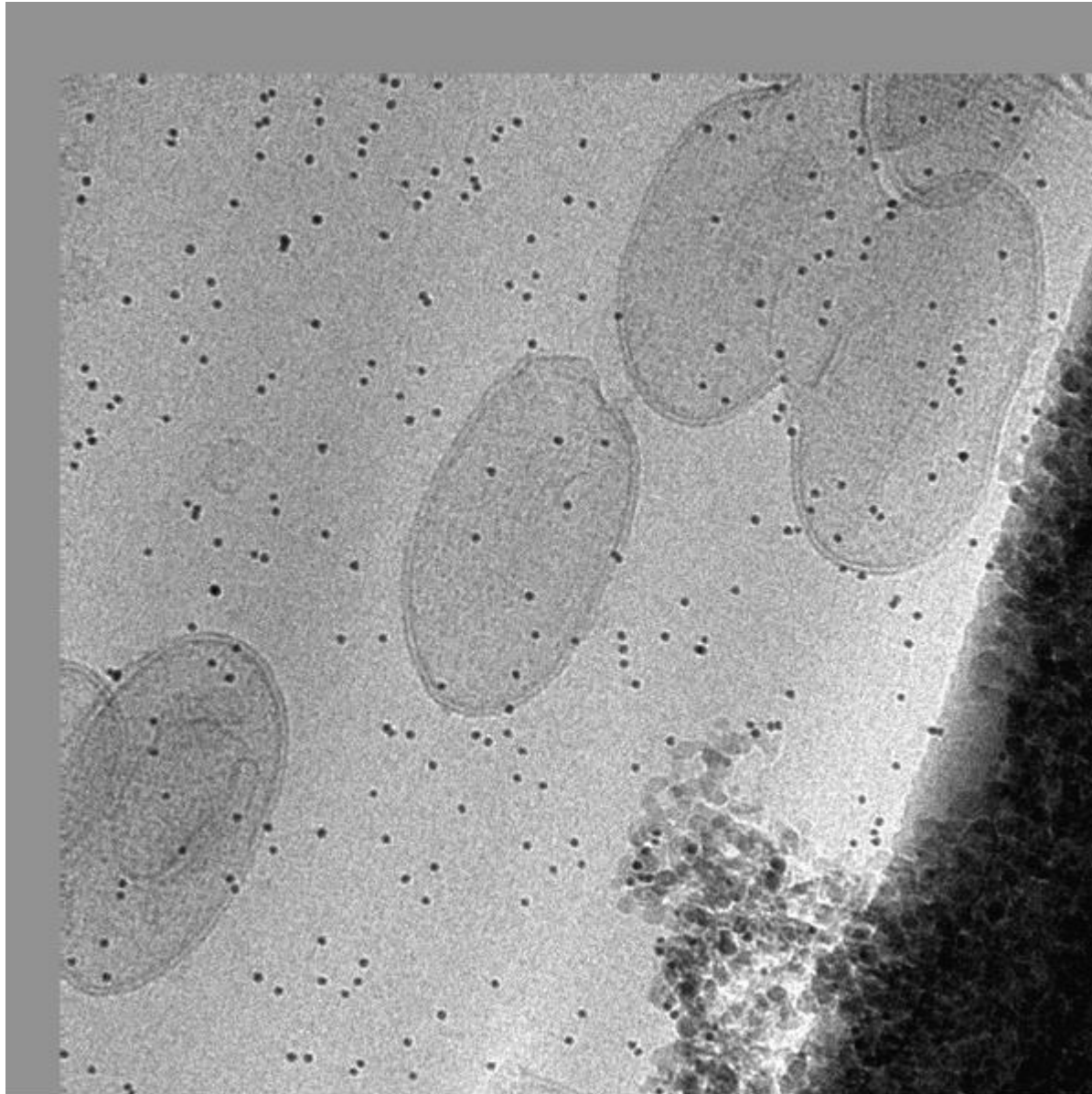
Kryogenní elektronová tomografie granální membrány

Záznam série snímků s postupně nakláněným vzorkem

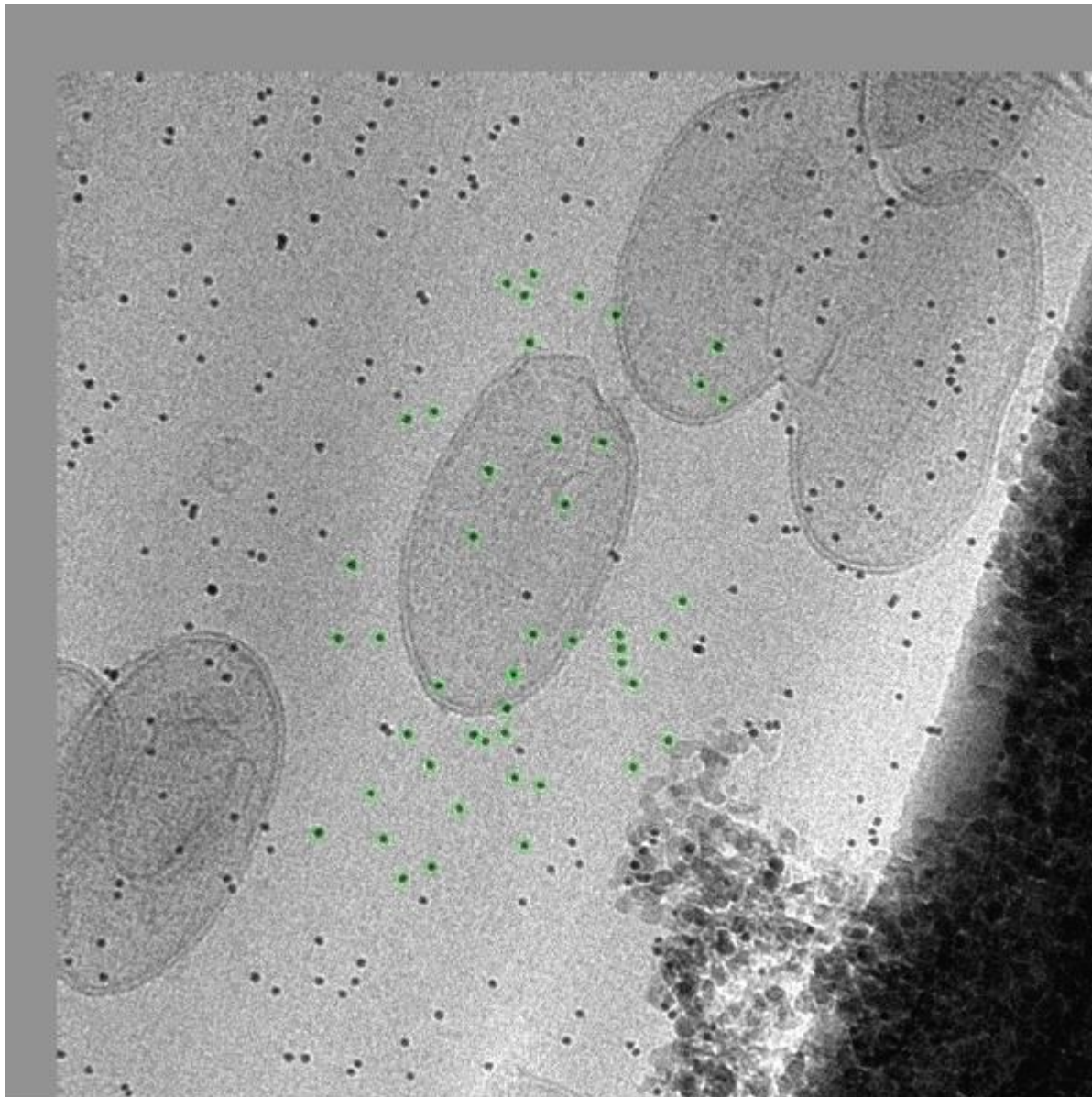
Kryogenní elektronová tomografie granální membrány

Srovnání série snímků pomocí vzájemné korelace

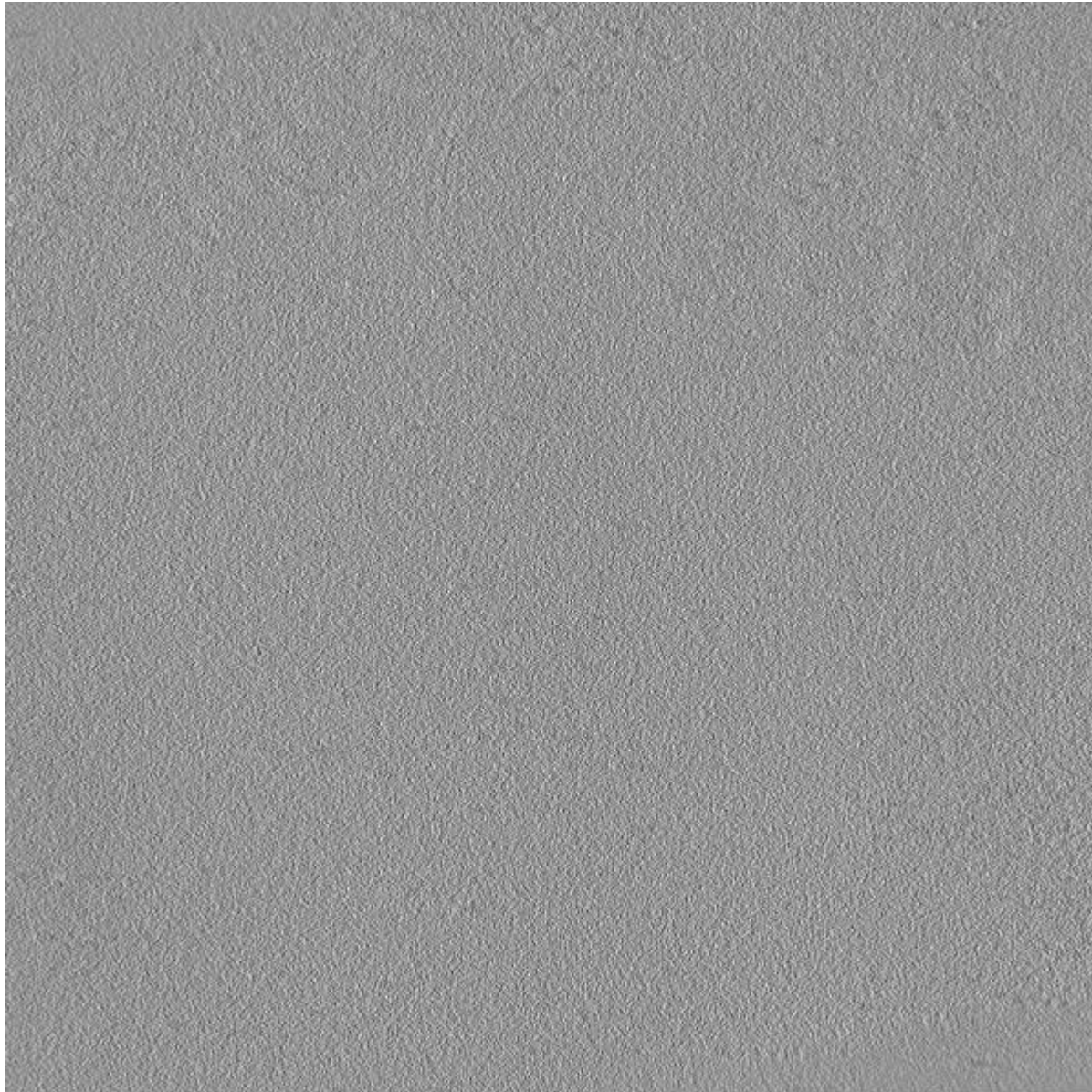
Kryogenní elektronová tomografie granální membrány

Srovnání série snímků pomocí pozice zlatých nanočástic

Kryogenní elektronová tomografie granální membrány

Rekonstrukce tomogramu

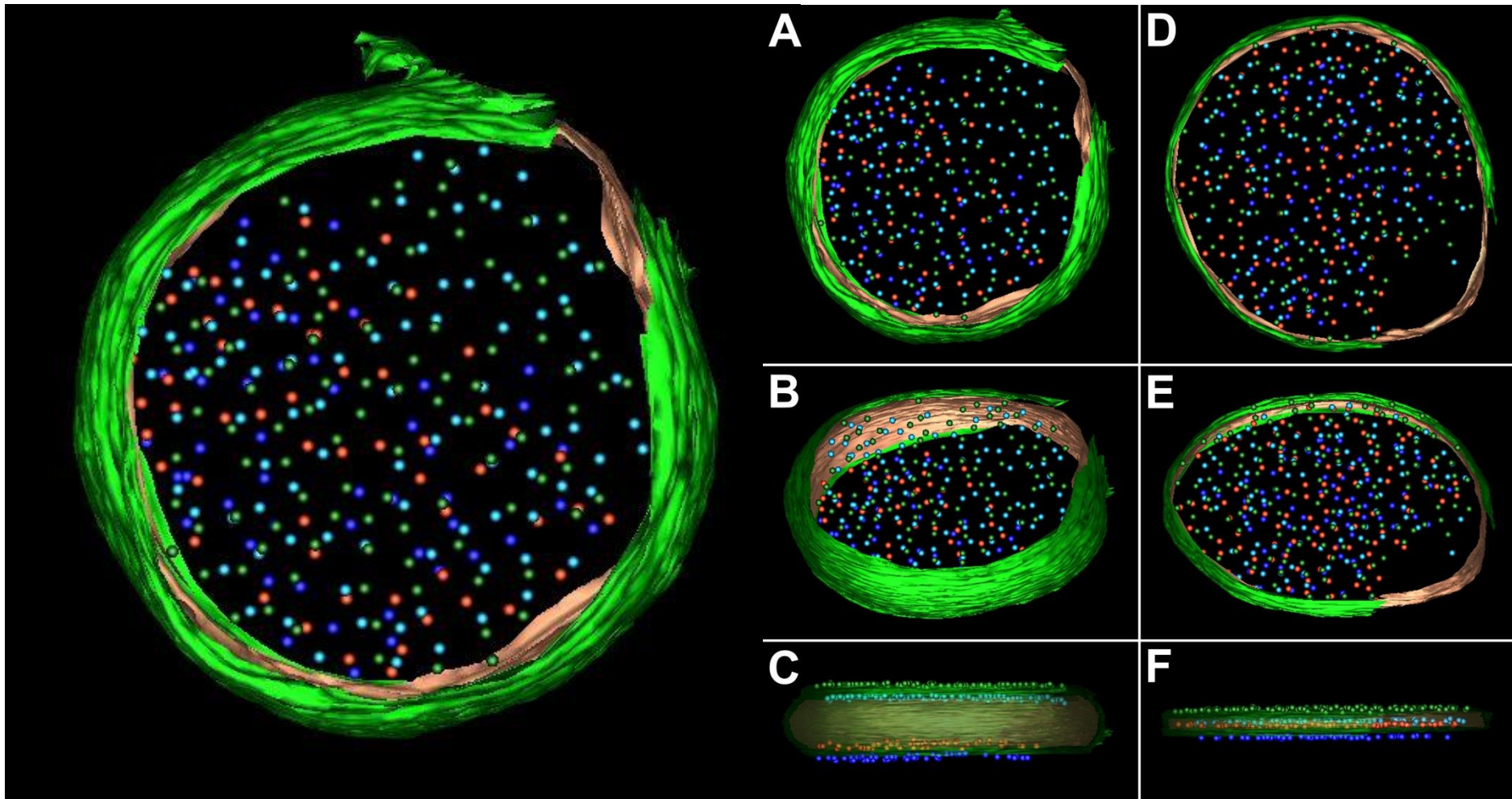

Kryogenní elektronová tomografie granální membrány

Rekonstrukce a vizualizace tomogramu

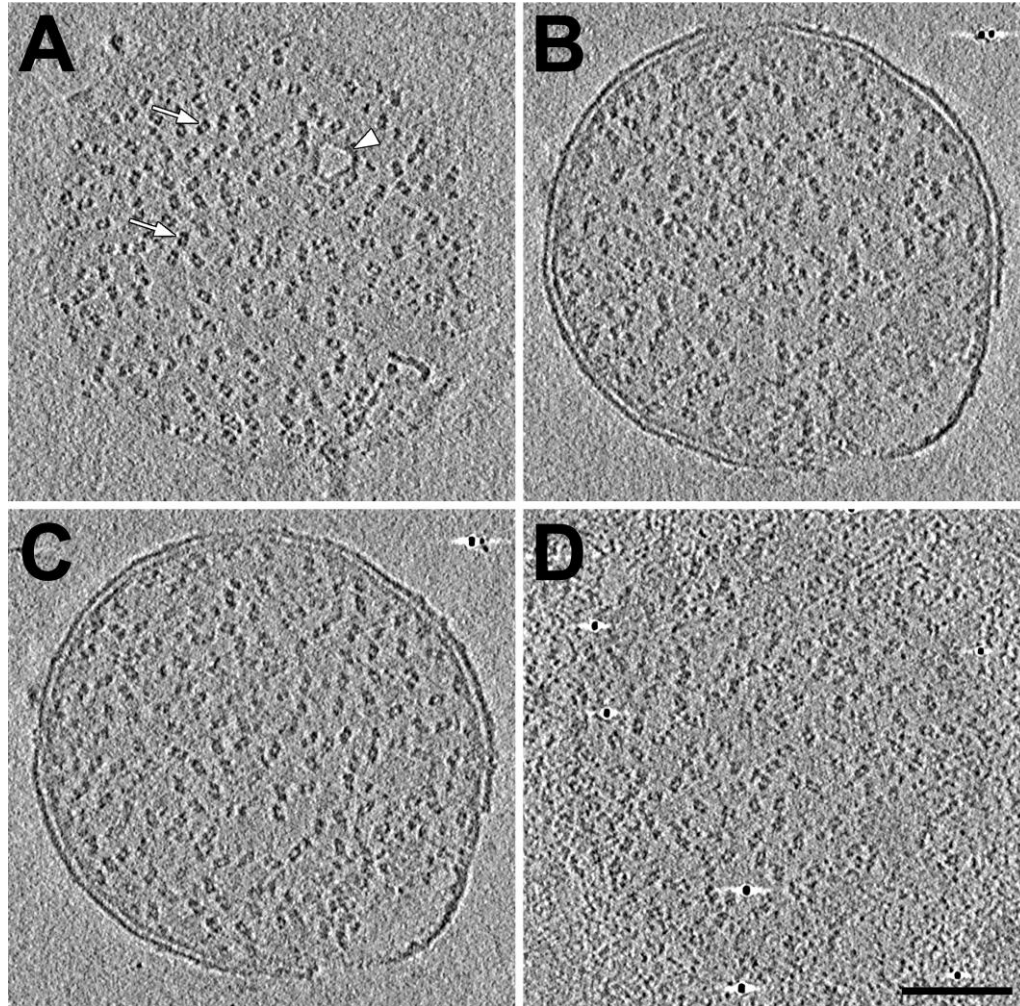

Modely granální membrány

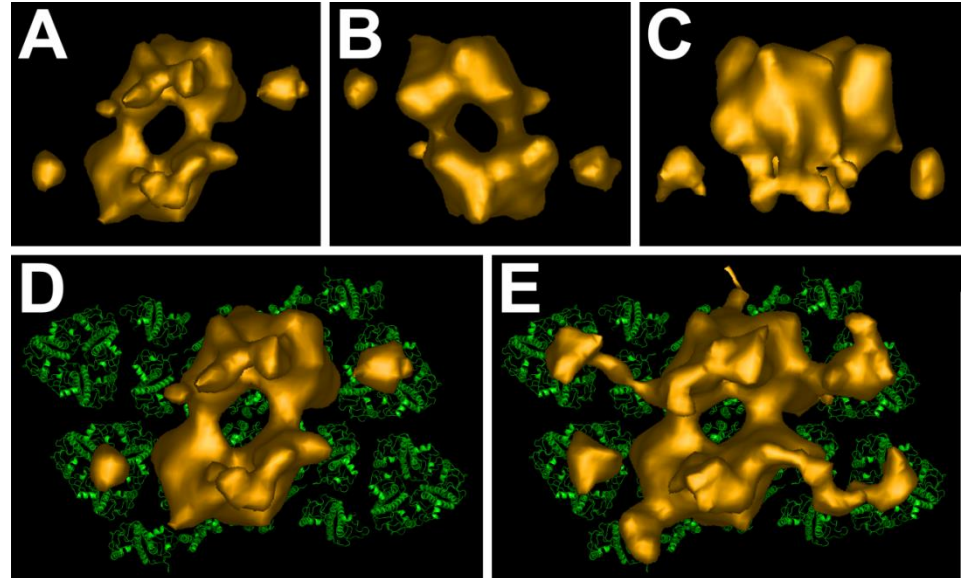
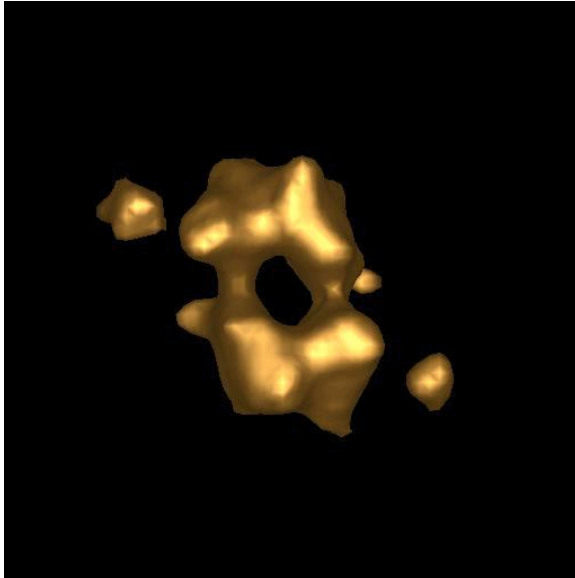
Tomografie odhaluje strukturu granální membrány a pozici fotosystémů II

Tomografické řezy granální membrány

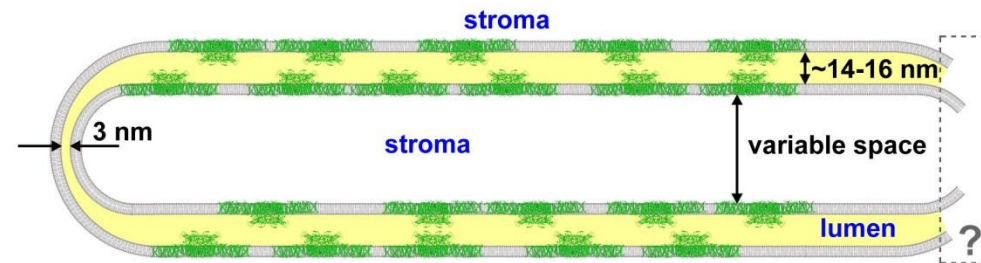
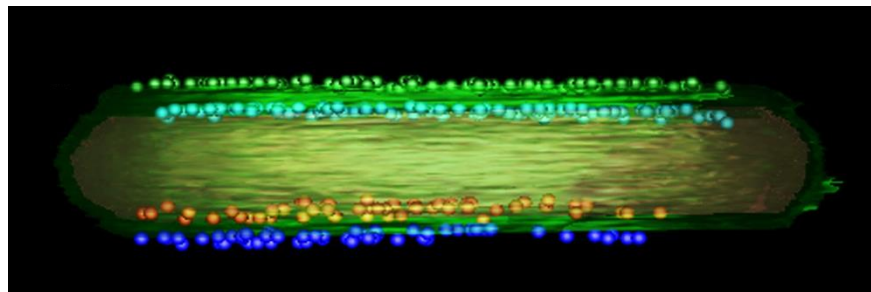
- 3D analýza PSII komplexů $\Rightarrow$ orientace PSII komplexů v membráně

3D analýza PSII komplexů

3D model PSII core complexu – analýza 100 sub-objevů

Model granální membrány

Kouřil a kol. (2011) BBA

Děkuji za pozornost!